

-По ведомственной принадлежности.
Знание основ гигиены необходимо аптечным работникам для выполнения следующих задач:
-классификационные , на высоком профессиональном уровне осуществлять лекарственное обслуживание населения;
-создавать благоприятные условия для изготовления, хранения и выдачи лекарств;
-предупреждать внутриаптечные инфекции;
-создавать оптимальные условия для трудовой деятельности работающих;
-повышать культуру населения, обслуживаемого аптекой, так как аптека является своего рода школой привития гигиенических навыков. [4]

Вывод: Стоит соблюдать все правила гигиены аптечных учреждений. Обеспечить горячее водоснабжение всех помещений аптеки. Обеспечить спец.одежды всех сотрудников. Держать в чистоте аптечные учреждения, склады.

Используемая литература:

1. Общая гигиена - М.Большаков
2. Линова Р.А., Новикова И.М. Руководство к практическим занятиям по гигиене. М.: Медицина, 1977. 184с.
3. Минх А.А. Справочник по санитарно-гигиеническим исследованиям. М.: Медицина, 1973. 400с.
4. Румянцев Г.И., Вишневская Е.П., Козлова Т.А. Общая гигиена. М.: Медицина, 1985. 432с.

BO‘YIMADARON (ACHILLEA MILLEFOLIUM L.) O‘SIMLIGINI SHIFOBAXSH XUSUSIYATLARI VA GENETIK TAHLILI

*Xo‘rozova Zarifa Ulug’bek qizi
O‘zMU Jizzax filiali “Biotexnologiya” yo‘nalishi talabasi
O‘ralov Abdumannon Iskandarovich
O‘zMU Jizzax filiali “Biotexnologiya” kafedrasi katta o‘qituvchisi*

Annotatsiya: *O‘simglik Asteraceae oilasiga tegishli bo‘lib, inson hayoti uchun turli xil shifobaxsh xususiyatlarga ega. An’anaga ko‘ra, uning gullari, barglari va poyalari kabi turli qismlari yallig‘lanishga qarshi, antidizenterik, antiallergik, trombotsitlarni biriktiruvchi, isitmani tushiruvchi, antibakterial, spazmolitik, diuretik, siyidik antiseptik, antimutagen va terining giperpigmentatsiyasini davolashda qo‘llaniladi. Bo‘yimadaron (Achillea millefolium L.) dunyodagi eng ko‘p qo‘llaniladigan dorivor o‘simgliklardan biri bo‘lib, birinchi navbatda yaralar, ovqat hazm qilish muammolari, nafas olish yo‘llari infektsiyalari va teri kasalliklarida ishlatiladi.*

Kalit so‘zlar: RAPD, germplazma, gemostatik, farmakologik, hepatit, pistameva nukleotid.

Oddiy bo‘ymodaron (*Achillea Millefolium* L.) Qoqio‘tkabilar (Asteridae) kenja sinfi, Qoqio‘tnamolar (Asterales) qabilasi, Qoqio‘tdoshlar (Asteraceae Dumort.) oilasi, Bo‘ymodaron (*Achillea* L.) turkumiga mansub [7, 31-32 b].

Oddiy bo‘ymodaron (*Achillea millefolium*) Shimoliy yarim sharning Osiyo va Yevropa va Shimoliy Amerikadagi mo‘tadil iqlimli hududlari va O‘zbekistonning cho‘l va tog‘li hududlarida keng tarqalgan. Balandligi 0,2-1 m va bir tekisda o‘sadigan ko‘p yillik o‘simglik. Barglari moyasi bo‘ylab bir tekisda ketma-ket taqsimlanib ikki karra patsimon tuzilgan bo‘lib, uzunligi 5-20 sm deyarli tukli va tarkibida kaulin bo‘lib, yopishish xususiyatiga ega. Gullari poyaning yuqori qismida katta, ixcham qalqonsimon to‘pgulda joylashgan, har bir to‘plam 1

yoki undan ortiq gul boshlaridan iborat. Gulpojada 20-25 sarg‘ish-oq (kamdan-kam pushti) nurli gullarga ega. Mevasi yassi, tuxumsimon, kulrang pistameva.

Bo‘ymadaronning xalq va rasmiy tibbiyotda keng qo‘llanilishi o‘simlik tarkibidagi turli xil biologik faol moddalar majmuasi bilan bog‘liq. Hozirgi vaqtida oddiy bo‘ymadaronning kimyoviy tarkibi juda yaxshi o‘rganilgan. Bo‘ymadaron tarkibida azulen, tujol, sineol, kofur, karyofilin, chumoli, valerik kislota o‘z ichiga olgan ko‘p miqdorda efir moyi mavjud. Maysalarida qatronlar, taninlar, fitonsidlar, axilein alkaloidi, akonitik va askorbin kislotalar, K, P, B1 vitaminlari bor, [2, 3, 4]. O‘simlik tarkibida flavanoidlar mavjud, ular orasida artemetin [4]. Dorivor xom ashyo tarkibida ko‘plab mikro va makro elementlar mavjud: K, Ca, B, Mg, Si, Cl, Co, P [1, 4].

An'anaviy tibbiyot, Evropa, Markaziy Osiyo va Uzoq Sharq mamlakatlari bu o‘simlikni uzoq vaqt davomida bachadon va ichakdan qon ketish uchun yarani davolash va gemostatik vosita sifatida ishlatgan; dizenteriya, diareya, siydiq pufagi, tuxumdonlarning yallig‘lanish kasalliklari; gastrit, oshqozon va o‘n ikki barmoqli ichakning oshqozon yarasi, davolashda foydalaniladi.[2, 3]

Bo‘ymadaronning infuzioni va ekstrakti bachadondan qon ketishida gemostatik vosita sifatida, ishtahani qo‘zg‘atuvchi sifatida ishlatiladi. Bu o‘simlik tavsiya etiladi; gipertenziya, stenokardiya, ateroskleroz, astenik holatlar, metabolik kasalliklarni kompleks davolashda dori-darmonlar to‘plamlarida qo‘llaniladi [5].

Hozirgi vaqtida hayvonlarda o‘tkazilgan tajribalarda ham, klinik sinovlarda ham gemostatik vosita. Qon ivishining ortishi tromboz bilan birga kelmaydi. Bo‘ymadaron o‘ti infuzioni, gemostatik ta’sirga qo‘shimcha ravishda, turli xil farmakologik ta’sirga ega; yallig‘lanishga qarshi, o‘smaga qarshi, tonik, tinchlantiruvchi, diuretik, hepatoprotektiv, antipsoriatik, antispazmodik, gipotenziv, yurak qisqarishining chastotasi va kuchini pasaytiradi, safro sekretsiyasini oshiradi va antioksidant ta’sirga ega [2, 3, 6, 7, 9].

Tehron olimlari (M. Akbari, M. Farajpour, M. Ebrohimi) tomonidan bo‘ymadaron o‘simligining genomikasini o‘rganishgan. Ya’ni Ribosomal DNK genlari takrorlanuvchi birlıklarning klasterlarida tashkil etilgan bo‘lib, ularning har biri kodlash mintaqalaridan iborat. Bitta va ikkita ichki transkripsiyalangan ajratgichlar (ITS), intergenik spacer (IGS) hududiga qo‘shimcha ravishda. Shunga ko‘ra, Asteraceae oilasining to‘rtta yovvoyi va endemik turlari orasida ITS va IGS mintaqalarining ko‘p DNK ketma-ketligini aniqlashga qaratilgan. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, ITS va IGS ketma-ketliklari uchun yakuniy ma'lumotlar to‘plamida mos ravishda jami 754 va 667 pozitsiya mavjud. IGS hududlari nukleotidlardan xilma-xilligi darajasi ($T = 0,60$), o‘tish 3% tion/transversiya tezligi nisbatlarining taxminiy qiymatlari ($kl = 38,28, 12,58$, pirimidinlar) va purinlar kabi bir qancha parametrlar bo‘yicha ITS mintaqasidan ustun edi. (K_2 umumiyl o‘tish/transversiya tarafkashligi ($R = 3\% ! 12,10$), mos ravishda. Bu IGS belgilari bo‘yicha Asteraceae germplazmasida transversiyadan ko‘ra 3% o‘tishlari dominant ekanligini ko‘rsatadi. Shunday qilib, IGS hududi ko‘proq bo‘lishi mumkin degan xulosaga keldi. Asteraceaening turli kenja turlarida genetik munosabatlarni o‘lchash uchun mos keladi, ITS ketma-ketliklariga qaraganda ko‘proq ma'lumotga ega. Umuman olganda, ribosomali DNK, ayniqsa rDNK klasterining intergenik ajratuvchisi tez rivojlanadi va yuqori polimorfik bo‘lib, genetikni baholash uchun foydali vositadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Лавренова, В. К. & Лавренова, Г. В. Современная энциклопедия лекарственных растений. Москва: (2009).
2. Гоменюк, Г. А., Даниленко, В. С., Гоменюк, И. Г. & Гоменюк, Т. Г. (2006). Энциклопедия практической фитотерапии (Практическое применение 4260 рецептов лекарственных растений). Київ: ДСГ Лтд.
3. Рябинина, Е.И., Зотова, Е.Е., Пономарева, Н.И. (2011). Фитохимическое исследование полифенольного комплекса из травы тысячелистника обыкновенного. Наука и современность. (9), 65-69.

4. Кукес, В.Г. (ред.) (1999). Фитотерапия с основами клинической фармакологии. Москва: Медицина.
5. Akram, M. (2013). Minireview on Achillea millefolium Linn. J. Membr. Biol.(9), 661-663.
6. Ali, S.I., Gopalakrishnan. B., Venkatesalu, V. (2017). Pharmacognosy, Phytochemistry and Pharmacological Properties of Achillea millefolium L. A Review —Phytother.
7. Pratov.O‘.P, Nabihev.M.M. O‘zbekiston yuksak o‘simliklarining zamonaviy tizimi. Toshkent . O‘qituvchi- 2007. 31-32 b
8. de Souza, P., Gasparotto, A. Jr., Crestani, S., Stefanello, M.É., Marques, M.C., da Silva-Santos, J.E. &Kassuya, C.A. (2011). Hypotensive mechanism of the extracts and artemetin isolated from Achillea millefolium L. (Asteraceae) in rats. Phytomedicine.(10), 819-825.
- 9.https://www.researchgate.net/publication/279887810_Assessment_of_genetic_diversity_in_Achillea_millefolium_Subsp_millefolium_and_Achillea_Millefolium_Subsp_elbursensis_using_morphological_and_ISSR_markers
- 10.https://www.researchgate.net/publication/305083169_ASSESSMENT_OF_GENETIC_DIVERSITY_IN_SOME_WILD_PLANTS_OF_ASTERACEAE_FAMILY_BY_RIBOSOMAL_DNA_SEQUENCE.

GMO MAHSULOTLARI VA ULARNING ORGANIZIMGA TA’SIRI

*Yodgorova Mohigul Obidjon qizi
O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali
“Biotexnologiya” yo‘nalishi talabasi
Murodova Sayyora Sobirovna
O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali
“Biotexnologiya” kafedrasi professori*

Annotatsiya: *GMO mahsulotlari, ularning sanoatdagi ahamiyati, GMO ning qo‘llashni amaliyotdagи foydali va zararli tomonlari hamda organizimga ta’siri to‘g‘risida hozirgi zamon olimlarining fikrlari.*

Kalit so‘zlar: *GMO, trasngen organizimlar, Glifosfat, allergiya, insulin, saraton, mutagen bakteriyalar, yovvoyi va parazit o‘simliklar.*

Asosiy qisim: GMO - bu genetik modifikasiyalangan organizm bo‘lib, bakteriya, o‘simlik yoki hayvon organizmining qaysidir xususiyati genetik injeneriya usuli yordamida organizmga begona genni kiritishga asoslangan. Bunday jarayonlar tabiatda tabiiy holda ham uchraydi, bu holatga transformatsiya yoki genlarning gorizontal ko‘chishi deyiladi. GMO da esa ushbu jarayon odam tomonidan ko‘zlangan maqsad asosida hosil qilinadi. Yer yuzida aholi soni ortgan sari oziq-ovqat va dori-darmonlarga bo‘lgan ehtiyoj ortib boradi. Londondagi “Institution of Mechanical Engineers” da o‘tkazolgan tadqiqotlarga ko‘ra yer yuzida yiliga 4 mlrd tonna oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqariladi va shundan 1,2-2 mlrd tonnasi turli sabablarga ko‘ra yo‘qotiladi. Shuningdek qurg‘oqchilik, yovvoyi o‘simliklar va zararkunandalar tufayli ham hosilning ko‘p qismi yo‘qotiladi. Natijada yer yuzidagi har 7 - odam ochlikdan qiynalayapti. Yuqoridagi sabab va omillar kerakli o‘simlik navlari va hayvon zotlari yaratishga talab qo‘yadi. Bugungi kunga qadar ko‘plab genetik o‘zgartirilgan organizimlar yaratilgan va ular orqali qator oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarilmoqda.